

Haittoja vähentävän päihdetyön käytännöt ja vuorovaikutus

Kohtaamispaikan näkökulma

Johanna Ranta, YTT, tutkijatohtori, yliopistonlehtori

MARGI- & TreAdd-tutkimusryhmät, Tampereen yliopisto

Riippuvuuksien kohtaaminen palvelujärjestelmässä -seminaari, 15.11.2022, Helsinki

@johanna_ranta
@MARGI_group
@TreAdd_group

Kontekstina olevat tutkimushankkeet

- Suhteellinen toimijuus huumeita käyttävien matalan kynnyksen palveluissa: Tutkimus institutionaalisesta vuorovaikutuksesta (väitöskirja, 2020)
- Tutkimuksen kohteena matalan kynnyksen palveluiden arkiset käytännöt ja asiakas-työntekijävuorovaikutus
  - I. Avohoito, verkostotapaamiset ja kahdenkeskiset toimistotapaamiset
  - II. Asumisen ja arjen tuen hanke, kotikäynnit ja päiväkeskuskohtaamiset

- Nimettömiä kohtaamisia laittomilla poluilla: Etnografinen tutkimus pimeään verkkoon ja kaduille jalkautuvasta huumetyöstä (post doc, 2021–)
- Hankkeessa tarkastellaan, millaisia mahdollisuuksia ja riskejä pimeä verkko ja kadut kohtaamispaikkoina luovat jalkautuvalle huumetyölle
- Aineistot: asiakas-työntekijäkohtaamiset, haastattelut, kenttäpäiväkirja
- Kontekstit: 3 eri kaupunkia, 4 eri palvelua (2 Tor-verkossa, 2 'kaduilla')

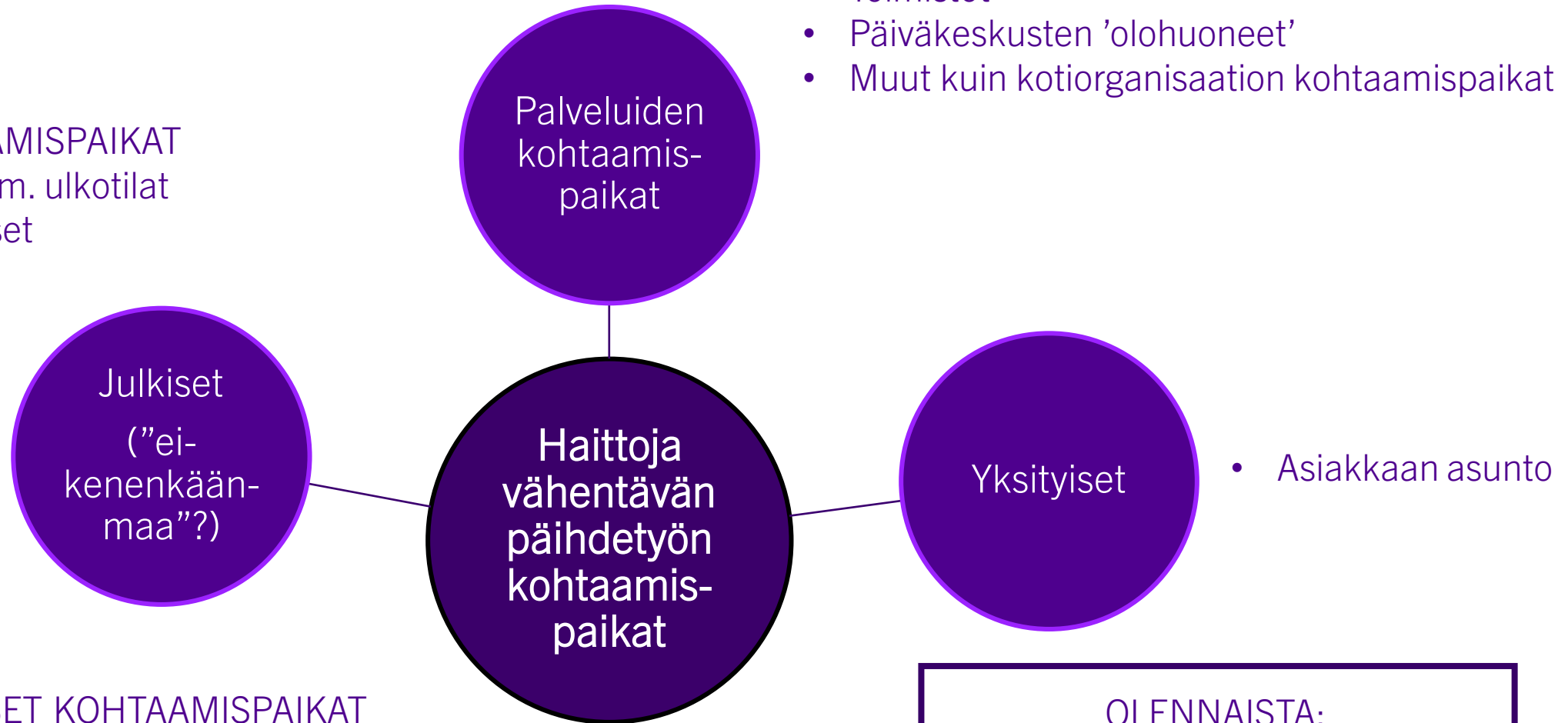

Käsitteelliset lähtökohdat: tila (space) vs. paikka (place)

- Paikka = merkityksellinen tila → merkityksiä tehdään ja uusinnetaan vuorovaikutuksen sekä arkisten käytäntöjen seurauksena jatkuvasti (esim. Lefebvre 1991; Cresswell 2004; Juhila ym. 2022)
  - Esim. **asunnosta** (tila) tulee **koti** (paikka), kun se koetaan henkilökohtaisesti merkitykselliseksi sekä kuulumisen ja turvallisuuden tunnetta tuottavaksi
- Huumeita käyttävillä ihmisillä eri paikkoihin voi kytkeytyä vahingollisia, omanarvontuntoa vaurioittaneita merkityksiä → kokemukset paikoista kietoutuvat tunteisiin ja muistoihin
- Sote-palveluissa mahdollisuus paikkamerkitysten tavoittamiseen ja (uudelleen)rakentamiseen asiakas-työntekijäkohtaamisissa (Juhila ym. 2022) → toimijuus muodostuu uudelleen jokaisessa kohtaamisessa, **tilannekohtaisissa paikkasuhteissa** (Ranta 2020b)
- Kohtaamispaikka vaikuttaa päihdetyön käytäntöihin ja tulee väistämättä aina tavalla tai toisella osaksi **sanallista ja fyysistä** asiakas-työntekijävuorovaikutusta (Ranta 2020b)

FYYSISET KOHTAAMISPAIKAT

- Kadut, puistot ym. ulkotilat
- Kauppakeskukset
- Kahvilat

VERKKOVÄLITTEISET KOHTAAMISPAIKAT

- Avoin verkko (esim. organisaatioiden alustat)
- Tor-verkko (esim. kuvalautojen keskustelusivustot)
- Pikaviestimet (esim. Whatsapp, WickrMe, Session)
- Some (esim. Instagram, Jodel)

OLENNAISTA:
Kuka hallitsee paikkaa ja siellä tapahtuvaa vuorovaikutusta, kenen ”reviirillä” milloinkin toimitaan?

Toimisto ja vuorovaikutus

- Vuorovaikutus toimistoissa on **lähtökohtaisesti työntekijän hallitsemaa**; asiakkaan odotetaan herkemmin sopeutuvan institutionaaliselle toiminnalle sisäänrakennettuihin positioihin (ks. esim. Goffman 1983)
- Eri toimistotilat ja rutiinit asettavat vuorovaikutuksen osapuolet kuitenkin erilaisiin asemiin (esim. kahdenkeskiset tukikeskustelut vs. verkstopalaverit)
- Asiakkaan toimijuutta vahvistavalla **sanallisella vuorovaikutuksella suuri painoarvo** → kokemus kuulluksi ja kohdatuksi tulemisesta muodostuu ensisijaisesti siitä, miten hänellä on tilaa osallistua keskusteluun tai miten hänen tarinaansa tuetaan työntekijän toimesta (Ranta 2021)

Verkostokeskustelu asunnottomuuden ratkaisemisesta (Ranta ym. 2017)

Sosiaalityöntekijä: Toi on aika tiukka vaatimus, että sitoutuu päihteettömyyteen.

Asuinyhteisön työntekijä: Joo meil on... mut tää ei johdu meistä. Eliikkä siin on se perustuki kaheksan tuntia kuukaudessa ja sitten vahva tuki on 16 tuntia. Tää ei johdu meistä vaan tää on se, mitä kaupunki on meiltä ostanut. Ja meiän täytyy siihen vastata sitten myöskin, että kaikki ne jotka tarvii tämmöstä tukee tässä, niin ne sit myöskin sitoutuu tähän ja on tässä meiän tuen piirissä.

Sosiaalityöntekijä: Kun näitä annetaan näitä määräyksiä ja nää kuulostaa ainakin kauheen jäykiltä ja jopa kohtuuttomilta... mutta mikä on sit se vaihtoehto kun ja jos tää ei toteudu, niin mihinkä sitten asiakasohjaus ohjaa näitä ihmisiä?

Päiväkeskuksen 'olohuone' ja vuorovaikutus

- Päiväkeskuksen tilat ovat lähtökohtaisesti työntekijöiden hallitsemissa (avaimet, aukioloajat, säännöt jne.)
- Haittojen vähentäminen institutionaalisen tehtävänä luo vuorovaikutuksellista vapautta perinteisiin institutionaalisiin toimintatapoihin nähden
- Asiakkailla on mahdollisuus saapua paikalle ilman ajanvarausta ja **luoda keskusteluille kehykset** tarpeisiinsa pohjautuen → **vuorovaikutusorientaatiot ovat työntekijöille ennakoimattomia**
- Paikan hallitsemisesta tulee jaetumpaa, kun asiakkaat voivat ohjata sanallista ja fyysistä toimintaa (vrt. esim. Drew & Heritage 1992)

Olohuonekeskustelu: shakkia arkisessa kehyksessä (Ranta 2020a)

Työntekijä: (--) tohon, mun ei kannata tota kyllä siirtää tästä. [tauco 32 s] Ai jai jai jai jai. [tauco 6 s] Tota..

Taneli: Mieti rauhassa. Ei oo kiire minnekään.

Työntekijä: Tää on siihenki hyvää harjottelua. (...) Tää pakottaa siihen. Öö, öö, öö. [tauco 24 s] Ai jai jai jai jai jai. [tauco 16 s] Tohon, tai tohon niin.. [tauco 14 s] Ooks sä elämässä yhtä harkitseva ku tässä [naurahtaa]?

Taneli: Oon mä aika mieltiväinen.

Työntekijä: [tauco 5 s] Mulle tää on hyvää harjotusta, ajatella, teet tämmösen siirron ni mitäs, ja tapahtuu toisessa päässä [naurahtaa].

((***)

Taneli: Mä tiedän mitä mä teen. Sanotaan että torni olis arvokkaampi ku hevonen tai lähetti mutta, se on ihan mielipidekysymys, millä tykkää pelata. Millä sä ((työntekijän nimi)) tykkäät pelata, hevosella vai?

Työntekijä: Mä kyllä jotenkin pidän, mulla varmaan liittyy se siihen et mä pidän niin paljon hevosista muuten.

Koti ja vuorovaikutus

- Yksityisen kodin henkilökohtaiset merkitykset edellyttävät työntekijältä sensitiivisyyttä
- Kodissa ”asiakas” on myös ”housi”, ”työntekijä” myös ”vieras” (Juhila ym. 2016)
- **Asiakkaalla valtaa ohjata sanallista ja fyysistä vuorovaikutusta** → perinteiset positiot keikahtavat pääläelleen
- Koti virittyy usein luontevasti osaksi keskustelua fyysisen tekemisen ohessa
- Asiakkaan toimijuutta kodissa voi vahvistaa vuorovaikutuksessa esim.
  - kunnioittamalla asiakkaiden toiveita kodista
  - edistämällä oikeutta tehdä päätöksiä omaa kotiaan koskevissa asioissa

Kotikäyntikeskustelu kodin tunningin rakentamisesta (Ranta & Juhila 2020)

Työntekijä: Joo, onkos täällä mitään, laitetaanks se siihen keskelle se matto, keskelle tota sohvaa vai mitenkä?

Mira: Öö, tämän pöydän voi laittaa niinku-

Työntekijä: Meneekö matto vähän sinne-

Mira: Ei kun matto voi vähän siirtää tännepäin.

Työntekijä: Joo, ja sit kun se on täältä, se on joo. Laitetaaks vaan sohvan mukaan vai mitenkä se on?

Mira: Joo, laitetaan.

Tor-verkko ja vuorovaikutus

- Sosiaali- ja terveysneuvonnan kohtaamiset perustuvat Tor-verkon käyttäjien 'kulttuuristen kohtaamispaikkojen' kunnioittamiseen (ks. Van Hout & Bingham 2013; Haasio ym. 2022)
- Neuvonnan **pragmaattisuus**, **moraalisoimattomuus** ja **empaattisuus** (ks. myös Ranta & Perälä 2022) välittyy **faktaorientoituneina**, **huolellisina** ja **paneutuneina vastauksina**, mikä viestii kysyjän tilanteen ottamisesta tosissaan
- Verkkoformaatti velvoittaa paketoimaan vastauksen ('riskiarvion') yhteen viestiin mahdollisimman kattavasti ja kiertelemättä
- Haittoja vähentävälle työlle ominainen kunnioitus itsemääräämisoikeutta kohtaan korostuu; valinta neuvon hyödyntämisestä jätetään sen pyytäjälle

Tor-verkon julkiset neuvontakeskustelut (Ranta ym., tekeillä)

Torilaudan käyttäjä:

Moro!

Syönyt bentsoja (10mg pameja tai 1mg xanor) päivittäin noin vuoden, käyn töissä joten lopettaminen todella vaikeaa pitkien reflojen takia. Miten lopettaa/hakea apua ilman riskiä työpaikan menetyksestä?

(Erillinen viesti:) Ja mielellään ilman mitään merkintöjä Kantaan/yms rekistereihin.

Työntekijä:

Moi! Ohessa linkki Järvenpään sosiaalisairaalassa käännetystä Betsodiatsepiinien vieroitus ja vaikutusohjeesta, tuolta voi lukea hyviä ohjeita annoksen pudottamista silmälläpitäen
http://www.sosiaalisairaala.fi/koulutusmateriaalia/bentsodiatsepiini_hoitomanuaali.pdf

Jos haet apua omalta päihdeklinaltasi, omakantaasi merkitään vain sinulle merkityt vieroituslääkkeet, päihdepalveluiden merkinnät eivät automaattisesti

Etsivän (kaduille jalkautuvan) työn vuorovaikutus

POISTETTU JULKAISEMATON AINEISTO-OTE

((Etsivän asunnottomuustyön työntekijät, 2021))

Etsivän (kaduille jalkautuvan) työn vuorovaikutus

POISTETTU JULKAISEMATON AINEISTO-OTE
((Etsivän terveysneuvonnan työntekijä, 2021))

Yhteenvetona

- Päihteitä käyttävien ihmisten toimijuutta **voi vahvistaa** huomioimalla ja tunnistamalla **paikkasuhteiden merkityksen** fyysisessä ja sanallisessa vuorovaikutuksessa
- Eri paikkoihin jalkautuminen ja niissä toimiminen edistävät haittoja vähentävän työn keskeisten periaatteiden toteuttamista (esim. **itse määräämisoikeus**, **valinnanvapaus**, **sosiaalinen tasa-arvoisuus** ja **anonymiteetin turvaaminen**)
- Eri kohtaamispaikoilla on eri tarkoituksia, jotka palvelevat työkäytäntöjä ja kohtaamisia eri tavoin asiakkaan tilanteesta ja työn fokuksesta riippuen
- **Yksi kohtaamispaikka ei ole lähtökohtaisesti toista parempi**; kukin paikka sisältää omat jännitteensä
- **Kohtaamispaikalla on kuitenkin väliä**; hyvä tiedostaa eri paikkojen tilannekohtaiset seuraukset; yhdelle tietty paikka voi tuottaa turvallisuutta/luottamusta, toiselle turvattomuutta/epäluottamusta
- Paikkasensitiivisen **monipaikkaisen työn** mahdollisuudet olisi hyvä huomioida koko riippuvuuksia kohtaavassa palvelujärjestelmässä → edistäisi päihteitä käyttävien ihmisten tavoittamista ja luottamuksen rakentamista (Ranta 2022)

Lähteet

Cresswell, Tim (2004) *Place: A short introduction*. Malden: Blackwell Publishers.

Drew, Paul & Heritage, John (1992) *Analyzing talk at work: An introduction*. Teoksessa Paul Drew & John Heritage (toim.) *Talk at work: Interaction in institutional settings*. Cambridge: Cambridge University Press, 3–65.

Goffman, Erving (1983) *The interaction order*. *American Sociological Review* 48(1), 1–17.

Haasio, Ari & Harviainen, J. Tuomas & Ylinen, Aki & Oksanen, Atte (2022) *Tor-verkossa tapahtuvien keskustelujen merkitys huumevieroituksessa*. *Janus* 30 (1), 65–80.

Holloway, Lewis & Hubbard, Phil (2013) *People and Place: The extraordinary geographies of everyday life*. London: Routledge.

Juhila, Kirsi (2018) *Aika, paikka ja sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino.

Juhila, Kirsi & Ranta, Johanna & Holmberg, Suvi (2022) [Kotiin paikantuvan tutkimuksen metodologisia lähtökohtia](#). In Suvi Raitakari, Kirsi Günther & Jenni-Mari Räsänen (eds.) *Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus*. Tampere: TUP, 85–119.

Lefebvre, Henri (1991) *The Production of Space*. Oxford: Blackwell.

Ranta, Johanna (2022) [Monipaikkainen auttamistyö luo mahdollisuuksia huumeita käyttävien ihmisten tavoittamiselle ja kohtaamiselle](#). Kolumni 3/2022. Sosiaalityön tutkimuksen seura.

Ranta, Johanna (2020a) *Reducing harms through interactions: Workers orienting to unpredictable frames in a low-threshold project for people injecting drugs*. *International Journal of Drug Policy* 82, 102828.

Ranta, Johanna (2020b) [Suhteellinen toimijuus huumeita käyttävien matalan kynnyksen palveluissa: Tutkimus institutionaalisesta vuorovaikutuksesta](#). Tampereen yliopiston väitöskirjat 279. Tampere: Tampereen yliopisto.

Ranta, Johanna (2021) *Turvallinen kohtaamispaikka luo luottamusta matalan kynnyksen huumetyössä*. Alusta! New Social Research at Tampere University.

Ranta Johanna & Juhila Kirsi (2020) *Constructing a sense of home in floating support for people using drugs*. *Qualitative Social Work* 19(4), 685–700.

Ranta, Johanna & Kaskela, Teemu & Nurmi, Juha & Ruokolainen, Teemu (tekeillä) *Tor-verkko haittoja vähentävän työn kohtaamispaikkana: Sosiaali- ja terveysneuvontakohtaamiset Torilaudalla 2018-2020*. Julkaisematon artikkelikäsikirjoitus.

Ranta, Johanna & Perälä, Riikka (2022) [Haittojen vähentäminen ja Asunto ensin -malli huumeita käyttävien asumisen tuessa](#). In Suvi Raitakari, Kirsi Günther & Jenni-Mari Räsänen (eds.) *Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus*. Tampere: Tampere University Press, 181–215.

Ranta, Johanna & Raitakari, Suvi & Juhila, Kirsi (2017) [Vastuuneuvottelut huumeidenkäyttäjien asunnottomuuden toiminnallisissa loukuissa](#). *Yhteiskuntapolitiikka* 82(2), 165–175.

Van Hout, Marie Claire & Bingham, Tim (2013) *Silk Road, the virtual drug marketplace: A single case study of user experiences*. *International Journal of Drug Policy* 24 (5), 385–391.